

Osjälvständiga brott

[Introduktion](#) - [Straffrättsteori](#) - [Brott](#) - [Ansvarsfrihetsgrund](#) - [Subjektiva förutsättningar](#) - [Osjälvständiga brott](#)

Introduktion

För vissa brott kan person dömas redan innan brottet utförts. Antingen redan under planeringsfas (förberedelse och stämpling) eller vid utförandefas som inte fullbordas (försök).

- **Förberedelse** (BrB 23:2)
- **Stämpling** (BrB 23:2)
- **Försök** (BrB 23:1)

Dessa tre kräver att det finns i lagbestämmelse för att handling ska vara straffbar. Bestämmelse om straffbarhet hittar man i slutet av varje kapitel.

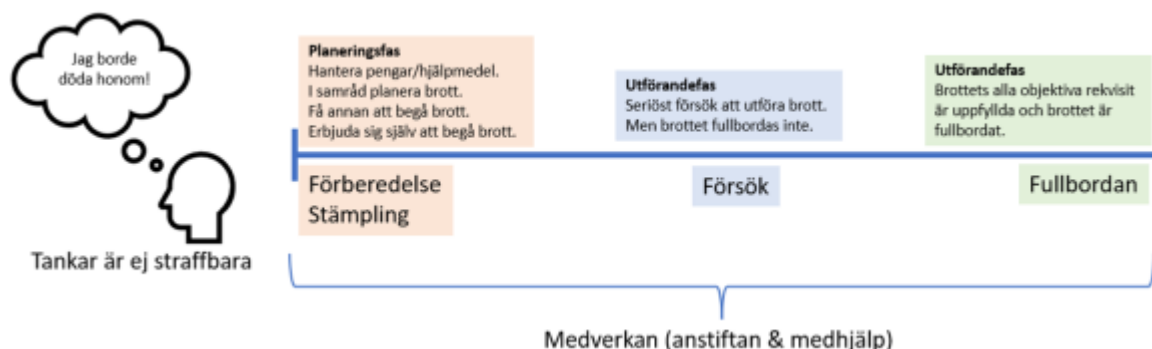
Titta i brottsbalk:

1. Är stöld straffbart på förberedelsestadiet?
2. Är vållande till annans död straffbart på försöksstadier?

Utöver detta kan även annan person än gärningsman dömas för medverkan till brottet (anstiftan eller medhjälp).

- **Medverkan** (BrB 23.4 - **anstiftan** och **medhjälp**)

För medverkan kräver att person medverkat till utförande av något brott.

Exempel

Innan vi tittar lite närmare på bestämmelserna i kapitel 23 kan det vara bra att läsa några exempel för att se begreppen i en kontext.	
A pressar B att B ska "spöa" upp C. B accepterar.	Redan här har både A och B passerat "tankestadiet" och båda kan göra sig skyldig till stämpling till misshandel (om grov!).
B tar emot betalning från A för att utföra misshandel.	Här kan A och B hållas ansvariga för förberedelse till misshandel (normalgrad eller grov).
A betalar B pengar för misshandeln. B åker hem till C – bryter sig in i en villa men skräms av larmet som börjar tjuta.	B kan hållas ansvarig för försök till misshandel. A kan hållas ansvarig för medhjälp (medverkan) av försök till misshandel.
A och B ser C på stan. A stöttar och övertygar B om att misshandla C. De båda närmar sig C och B ska precis inleda misshandel då en polisbil kör runt hörnet.	B kan hållas ansvarig för försök till misshandel. A kan hållas ansvarig för anstiftan (medverkan) av försök till misshandel.
A har skjutsat B till brottsplatsen – B bryter sig in i en villa och stjälar guldsmycken.	B har gjort sig skyldig till inbrottsstöld. A kan hållas ansvarig för medhjälp till inbrottsstöld.

Begrepp

- **Förberedelse** - att med pengar eller hjälpmedel lämna "tankefas" och börjar planera brott. Fokus här är föremålen (till skillnad från stämpling)
- **Stämpling** - att med annan person erbjuda eller försöka få (anstifta) person att begå brott. Fokus här är psykologisk, mellanmänsklig (till skillnad från förberedelse).
- **Anstiftan** - att förleda, eller att förmå annan att begå brott.
- **Försök** - när man lämnar planeringsfas (förberedelse och stämpling) och försöker genomföra brottslig handling.
- **Medverkan** - anstiftan (psykologiskt) och medhjälp (fysiskt), att hjälpa till på sådant sätt att förberedelse, försök eller fullbordat brott genomförs.
- **Fullbordat brott** - brottet har lämnat förberedelse- och försöksstadiet och samtliga objektiva rekvisit är uppfyllda i brottsbestämmelse. Brottet är fullbordat.
- **Försökspunkt** - den tidpunkt då en handling ska anses vara tillräckligt för att person ska dömas för försök till brott.

Förberedelse BrB 23:2

För att besvara frågan om handling ska vara straffbar på förberedelsenivå kan man checka av fem punkter:

1. Är brottet straffbelagt på förberedelsenivån?
2. Uppsåt att utföra eller främja brott?
3. Förberedelsegärning utförd – befattning med pengar/hjälpmedel?
4. Försöksansvar eller fullbordat brott?
5. Farerekvisit?

För att veta om ett brott är straffbart på förberedelsestadiet måste man titta i slutet av ett relevant kapitel, där listas vilka brott i det kapitlet som är straffbart på förberedelsestadiet.

Exempel, nedan listas vilka brott i kapitel 3 som är straffbara osjälvständiga brottsformer (försök och förberedelse)

BrB 3 kap 11 §

För försök eller förberedelse till mord, dråp, barnadråp eller sådan misshandel som inte är ringa, och för stämpling till mord, dråp, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott döms det till ansvar enligt 23 kap.

Det krävs vidare uppsåt för att dömas – det ska täcka det fullbordade brottet. Man får föreställa sig vad gärningsmannen hade avsett att göra.

Förberedelsegärningen innebär att personen måste agera på ett visst sätt som anses främja brott. Det handlar om att hantera pengar eller hjälpmedel som ska användas vid brott. Vad som räknas som hjälpmedel kan vara många olika saker, men gemensamt är att det ska vara anpassat eller speciellt till för att utföra ett brott. Vidare döms inte person för förberedelse, eller stämpling, om personen gått vidare och försökt utföra brottet (då döms i stället för försök till brott – se nedan).

Till sist måste det göras en farebedömning. Ansvar för förberedelse utdöms endast om det förelegat en konkret fara att brottet hade fullbordats. Det ska anses möjligt och sannolikt att brottet hade fullbordats.

Ex. om man betalar någon för att denna ska begå brott, men personen som tar emot pengar har inte någon avsikt att begå brott, så föreligger det inte någon fara.

Stämpling BrB 23:2

Skillnaden mellan förberedelse och stämpling är att man vid förberedelse befattat sig med **egendom** (pengar/hjälpmedel) medan man vid stämpling har kontakt med **personer**.

Till exempel vid mord är stämpling:

1. att någon i samråd med annan beslutar ett mord,
2. att någon söker anstifta annan att utföra ett mord, samt
3. att någon åtar eller erbjuder sig att utföra ett mord.

Det är i princip samma rekvisit för stämpling som vid förberedelse:

1. Är brottet straffbelagt på stämplingsnivå?
2. Uppsåt att brott fullbordas?
3. Stämplingsgärning utförd – samråd, anstifta, åta/erbjuda sig?
4. Försöksansvar eller fullbordat brott?
5. Farerekvisit?

Om en gärning kan dömas för på stämplingsnivå måste det uttryckligen stå i lagstiftning. Detta hittar man på samma sätt som förberedelse, i slutet av varje kapitel.

För att dömas för stämpling krävs att person har uppsåt för att brottet fullbordas.

Gärning som omfattas är till exempel att i samråd, alltså att i diskussion planera, ett brott. Det kan vara så att A och B tillsammans planerar ett brott som A ska utföra. B kan då dömas för stämpling. Att anstifta någon innebär att man övertalar någon att begå ett brott – men för stämpling döms fall då person inte försökt eller fullbordat brottet.

Ex. övertalas B av A att begå ett brott. Men B varken försöker eller fullbordar brottet (men har för avsikt att göra det) döms A för stämpling. Om B försöker eller fullbordar brottet döms A i stället för "anstiftan till...", BrB 23:4 (mer om det nedan).

Något ansvar för stämpling kan alltså inte vara aktuellt om försök eller förberedelse till brott föreligger.

Till sist ska en farebedömning göras. Det kan endast bli ansvar för stämpling om det föreläggat konkret fara för att stämpling skulle leda till brott.

Försök BrB 23:1

Nästa nivå av de osjälvständiga brotten är försök. Då lämnar man planeringsstadier (förberedelse och stämpling) och försöker genomföra brottet.

Vid försök gäller att beakta:

1. Är brottet straffbelagt på försöksstadiet?
2. Uppsåt att fullborda brottet?
3. Är försökspunkten uppnådd?
4. Har brottet fullbordats?
5. Farebedömning

Som vid förberedelse och stämpling gäller att ansvar vid försök uttryckligen står i lagstiftning. Detta hittar man längst bak i varje kapitel. Det krävs uppsåt för fullbordat brott. Det vill säga, personen, hade för avsikt att fullborda brottet.

Om man utgår från ett fullbordat brott och "backar" kan man försöka hitta **försökspunkten**. Ett fullbordat brott innebär att alla objektiva rekvisit är uppfyllda i en bestämmelse. Så var hittar vi försökspunkten? Det är den tidigaste punkt vid vilken en gärningsman kan sägas försöka och därför hållas ansvarig. Svaret var vi hittar den beror på omständigheterna.

Generellt kan man säga att försökspunkten är uppnådd när gärningsmannen är klar med planering och "skrider till verket". Det innebär att man rent konkret försöka utföra handlingen som är straffbelagd.

Om A riktar en pistol mot B för att skjuta ihjäl denna, men missar, har A "skridit till verket", dvs. utfört en handling, som är straffbar på försöksstadiet; försök till mord.

En person som bryter sig in i en villa för att stjäla gör sig skyldig till försök till inbrottsstöld om man inte fullbordar brottet, tex för att ett larm börjar tjuta.

Till sista ska det göras en **farebedömning**. Det ska föreligga fara att försöket lyckats och brottet fullbordats. Vid tidpunkt för försöket måste man fråga sig om det förelåg konkret fara att brottet

fullbordats, det gör man genom att bedöma sannolikheten. Om man bedömer att brottet inte fullbordats pga **"tillfälliga omständigheter"**, får fara anses vara uppfylld.

Försökspunktens typfall

Fyra personer har tillsammans och i samförstånd krossat en ruta i en buss och hållt in dieselolja med avsikt att tända eld på bussen och därmed få den att brinna. Händelseförloppet avbröts emellertid genom att bussens chaufför kom till platsen. **Har brott begåtts?**

Ovan är det mordbrand som är det fullbordade brottet.

** Fundera på vilket typfall av **försökspunkt** (nedan) som bäst passar in på fallet.**

1. Försökspunkten är uppnådd när det är naturligt att säga att gärningspersonen "håller på att" utföra den handling som beskrivs i brottsbeskrivningen. Den som t.ex. har börjat att strypa någon kan sägas hålla på att döda denne.
2. Försökspunkten är uppnådd i samband med att inledande åtgärder påbörjas som direkt anknyter till brottsbeskrivningen. HD ger exemplet att det är försök till stöld att börja bryta sig in i ett hus i avsikt att stjäla (möjligtvis kan man se krossande av bussrutan som inledande åtgärder).
3. Försökspunkten har passerats när försöket är avslutat, dvs. när gärningspersonen gjort allt som ankommer på honom eller henne för att fullborda brottet. Ett avslutat försök är det fråga om t.ex. när gärningspersonen som ska döda någon genom att skjuta denne har avlossat ett skott som missat.
4. Försökspunkten kan (i vissa fall) anses nådd trots att gärningspersonen inte gjort något som direkt anknyter till brottsbeskrivningen men har utfört gärningar som tydligt visar att han eller hon har börjat verkställa det som kallas brottsplanen. Men detta under förutsättning att gärningspersonen står i begrepp att någorlunda omedelbart fullborda brottet. (pga man inte gjort något rekvisit i mordbrandsparagraf, man har inte tänt tändsticka tex – men tillräckligt med andra saker, som talar för "mordbrand" är uppfyllda, så ja, ansvar för försök till mordbrand)

Fallet bygger på rättsfall NJA 2017 s. 531

Rättsfall försök

NJA 1995 s. 405

Ma, Mi och Mar åtalades för bl.a. försök till grovt rån under påståendet att de planerat ett väpnat rån mot en bank i Getinge, tillgripit en bil, varefter de samlats i ett skogsområde nära Getinge. Här klädde de på sig overaller, stoppade på sig rånarluvor samt medförde en automatkarbin. Därefter begav de sig i den stulna bilen till Getinge för att rånabanken. Då alltför många människor uppehållit sig i bankens närhet, återvände de till platsen i skogsområdet. Därefter begav de sig på nytt ytterligare två gånger in till Getinge för att råna banken men återvände båda gångerna, då en polisbil iakttagits i bankens närhet och de upplevt alltför mycket rörelse i närheten av banken. TR:n och HovR:n fann att försökspunkten uppnåddes, när gärningspersonerna lämnade utgångsläget i skogsområdet och därifrån med vapnet och övrig utrustning färdades mot banken. HD, däremot, ansåg att **försökspunkten inte var uppnådd**, utan ådömde ansvar för förberedelse till rån.

NJA 1985 s. 544

Två personer, R och N, som regelbundet hållit vakt i närheten av G:s kontor för att stjäla ädelstenar som G - köpman i guldvaror - förde med sig på sina resor i Sverige, slog till en dag då G arrangerat en fälla och lastat sin bil medtomma väskor. HD dömde R och N för försök till grov stöld. Fara för fullbordat stöldbrott förelåg inte, eftersom väskorna inte innehållit någonting. HD ansåg emellertid att faran för brottets fullbordan varit **utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter**.

NJA 2003 s. 670

I målet dömde HD en person för försök till dråp för att han inifrån en lägenhet avlossat ett skott mot lägenhetens ytterdörr, trots att skottet omöjligen hade kunnat passera dörren som var en säkerhetsdörr. Utanför dörren befann sig några poliser med uppgift att bryta sig in i lägenheten för att genomföra en husrannsakan. Fara för brottets fullbordan förelåg inte och fråga uppstod om faran varit utesluten endast på grund av **tillfälliga omständigheter**. HD fann att så var fallet, med motiveringen att brottsplanen från gärningspersonens utgångspunkt varit värd att tas på allvar. Visserligen hade gärningspersonen uppgett att han visste att lägenheten hade en säkerhetsdörr, men han måste ändå ha bedömt det som antagligt att skottet skulle gå genom dörren och leda till uppsåtets förverkligande.

Medverkan BrB 23:4

Vid fullbordade brott är det lätt att föreställa sig en eller flera gärningsman. Men det kan finnas andra personer som deltagit, inte genom att fullt ut begå brottet, men medverkat. Personer som "främjat gärningen med råd eller dåd", kan dömas som **medverkande**.

gärningsman och person som **medverkar** till brott är inte detsamma

Det finns två varianter av medverkan: den som får annan att begå brott, döms för **anstiftan till brott** om gärningen fullbordas. Har man i övrigt hjälpt till är det fråga om **medhjälp**.

Medverkan är kriminaliserat för alla brott i brottsbalken. Medverkan syftar alltså på **anstiftare** och **medhjälpare**.

Exempel

Om A mördar B är det inte fråga om medverkan (A är gärningsman). Men om C övertalat A att mörda B har C medverkat till mordet genom anstiftan till mord. Om C i stället skjutsar A till brottsplatsen där A skjuter B, så har C också medverkat. Men då som medhjälpare.

För att besvara frågan om någon medverkat måste man först identifiera gärningsmannen. Finns det flera gärningsmän bedöms de som vanligt genom att se om personen uppfyllt de objektiva rekvisiten (som kan täckas av subjektiva rekvisit). Därefter får man undersöka om det finns någon som kan dömas för att ha medverkat till brottet (anstiftan eller medhjälp).

Exempel

A och B misshandlar C. Både A och B kommer bedömas som gärningsmän (medgärningsmän). Om D främjat gärningen med "råd eller dåd" kan D dömas för medverkan. Det skulle kunna vara att D uppmanar A och B att misshandla C.

Skillnaden mellan anstifta och medhjälp är att anstiftan ses som en psykologisk aspekt, genom att stötta eller förmå annan att begå ett brott. Medan medhjälp handlar om att mer konkret (fysiskt) hjälpa till, skjutsa, hålla vakt, räcka över verktyg. Gemensamt för medverkan är att den **främjar** brott.

Medverkan måste till sist, förstås, även täckas av uppsåt (eller oaktsamhet).

Rättsfall medverkan

Vad som räknas som "**främjande**" kan vara svårt att avgöra, se några rättsfall:

NJA 2006 s. 577

I fallet uppstod fråga om en person, som tagit emot ett fönster som brutits upp av hans kamrat som utförde brottet, gjort sig skyldig till främjande av grov stöld. Syftet med mottagandet var inte att underlätta för den andre att fullfölja inbrottet, utan att i ägarens intresse spara fönstret. HD konstaterade att mottagandet av fönstret inte utgjorde ett främjande av gärningen.

Medhjälp måste ske på ett påtagligt sätt som underlättar att otillåten gärning i sig kan genomföras. T ex genom att skjutsa till och från brottsplats, eller fungera som psykologiskt stöd till gärningsman.

Se dock det klassiska fallet med rocken:

NJA 1963 s. 574

En man, A, gick på en väg i sällskap med sina två kamrater, B och C, och mötte där en man. A misshandlade och rånade den mötande, och B hjälpte honom. A och B dömdes för rån respektive medhjälp till rån. Fråga var om även C, till vilken A omedelbart före misshandeln överlämnat sin rock och som höll denna medan våldsgärningen utfördes, främjat gärningen. HD fann att så var fallet men ansåg att C medverkat endast i mindre mån. C dömdes dock endast för medhjälp till misshandel, då hans uppsåt inte täckte själva tillgreppet.

Att bara vara fysiskt närvarande när ett brott begås är inte medhjälp om personen vare sig fysiskt eller psykiskt utövat något inflytande över gärningen.

NJA 1996 s. 27

T, G och F försökte komma in på restaurang Sturecompagniet men stoppades av vakterna, varvid handgemäng uppstod. Efter att ha lämnat platsen for de i F:s bil för att skaffa vapen som T förvarade i en vapengömma. De återvände med en automatkarbin, som bars av G. Senare ryckte T till sig vapnet och avlossade ett antal skott framför entrén till restaurangen. Åtskilliga personer träffades, varav fyra så allvarligt att de avled. T dömdes för bl.a. mord och försök till mord. HD ansåg det klarlagt att G och F främjat T:s gärningar och att deras handlande objektivt sett var att bedöma som medhjälp till T:s gärningar. Därtill ansågs G och F ha uppsåt till medverkansgärningarna. HD ansåg det emellertid inte styrkt att G eller F vid sina åtgärder fram till det allra sista skedet handlat med avsikt att T skulle skjuta mot någon. Ej heller fanns det grund för att anse att någon av dem haft eventuellt uppsåt i förhållande till T:s åtgärd att skjuta. Uppsåtsbrist förelåg således till medverkan till mord. G och F dömdes för medhjälp till grovt vållande till annans död och medhjälp till grovt vållandetill kroppsskada.

Avslutande frågor

1. Vilken form av delaktighet i brottslig verksamhet gör vem av de inblandade sig skyldiga till i nedanstående händelseförlopp? (Brottet i fråga är förstås mord, men vad kallas den typ av agerande som beskrivs?) a) Kyrkoherden Petrus Fromm försöker desperat övertala sitt hembiträde Feja Swabb att mörda Fromms stenrika men elaka moder, änkedomprostinnan R. Agatha Fromm. b) Feja åtar sig efter långvarig tvekan att utföra uppdraget. c) Feja genomför den angivna bisysslan genom att köra över änkedomprostinnan med sin EG-moppe.
2. Arn står och håller vakt medan Ben, med kofot, bryter sig in i en dörr till en lägenhet. Till slut får Ben upp dörren men då vaknar en hund inne i lägenheten till och börjar skälla – Arn och Ben flyr. Vad kan de hållas ansvariga för?
3. Anna ger yrkesmördaren James i uppdrag att ta livet av arvtanten Eufemia för att på så sätt påskynda arvet. James tar emot 50 000kr i förskott. Planerna kommer till åklagarens kännedom. a) Vad kan åklagaren göra? b) Ändras bedömningen om James aldrig hade för avsikt att utföra mordet?
4. Herrarna Bäck och Janneling beslutar tillsammans att göra ett inbrott. För detta ändamål köper Jennling en kofot. Kan de båda åtalas? 5. Enok och Bene har supit hårt och är på väg hem. På tunnelbanan stöter en förbipasserande in i Enok, som blir arg. Bene såg allt och skriker till Enok, "slå han då!". Enok slår till och Bene ropar uppmuntrande, "bra, en gång till så han lär sig". Enok slår en gång till. Har de begått något brott?

From:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=straffraett:osjaelvstaendigabrott&rev=1713776347>

Last update: 2024/04/22 08:59

